

PRZYCZYNY TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ CZYTANIA I PISANIA . MOŻLIWOŚCI KORYGOWANIA I WSPIERANIA ROZWOJU .

Literatura dotycząca zaburzeń czytania i pisania ma swoją długą historię, bo już w roku 1877 A . Kussaul zastosował pojęcie „ślepoty słuchowej „ w odniesieniu do przypadków klinicznych , kiedy trudności w czytaniu i pisaniu występowały po urazach mózgu .

W tym samym czasie W. Morgan opisał pierwsze przypadki dzieci szkolnych z trudnościami w czytaniu i pisaniu . Jednak głębsze zainteresowanie tym problemem wystąpiło stosunkowo niedawno , obejmując kręgi psychologów, pedagogów, neuropsychiatrów dziecięcych.

W każdej klasie są uczniowie, którzy już w początkowym okresie nauki nie nadążają za wymaganiami programowymi , wykazują braki w wiadomościach, ich zachowania odbiega od przyjętych norm .

Przyczyny należy szukać zarówno w niewłaściwej orientacji i przebiegu procesu dydaktycznego , jak i w możliwości negatywnego oddziaływania środowiska domowego , a także we właściwościach rozwoju psychoruchowego dziecka .

Przyczyną negatywnego oddziaływania środowiska domowego mogą być nadmierne wymagania rodziców jak również nie interesowanie się dzieckiem .

U dzieci pojawia się niemożność opanowania w odpowiednim tempie umiejętności pisania i czytania. Przyczyną tych trudności są parcjalne zaburzenia i fragmentaryczne opóźnienia rozwojowe .

Zaburzenia te mogą się przejawiać w zakresie :

- Funkcji analizatora wzrokowego
- Funkcji analizatora słuchowego
- Funkcji analizatora kinetyczno – ruchowego
- Paru z tych analizatorów łącznie w części korowej , przy jednoczesnym prawidłowym funkcjonowaniu innych analizatorów

Do zaburzeń współwystępujących z wymienionymi należą także zaburzenia lateralizacji , orientacji przestrzennej , mowy i rozwoju sfery emocjonalno – uczuciowej .

Nauce czytania i pisania towarzyszą spostrzeżenia wzrokowe , słuchowe i kinetyczno – ruchowe dziecka .

Dzieci z zaburzeniami funkcji analizatora wzrokowego nie są w stanie dokładnie i poprawnie dokonać analizy i syntezy w przestrzeni . Mylą kierunki ; strona prawa – lewa , góra – dół , a w związku z tym nie dostrzegają niewielkich dodatków graficznych , którymi różnią się litery.

Tego rodzaju zaburzenia funkcji kierunkowej nazywa się inwersją statyczną .

Objawia się to w postaci przestawiania liter w wyrazie i cyfr w liczbie , np. : sok – kos , od – do , 32 – 23 .

Duże trudności sprawia również wzrokowe zapamiętywanie zasad ortograficznych , objawiające się błędami ortograficznymi .

Uczniowie mają kłopoty w przepisywaniu , w pisaniu z pamięci , pisaniu ze słuchu , opuszczają znaki interpunkcyjne .

Nie umieją umieścić ich w liniaturze .

W czytaniu uczniowie ci mylą litery o podobnym wyglądzie (p – g , h – k) .

Trudności w rozpoznawaniu liter oraz wzrokowym wyróżnianiu sylaby czy wyrazu powodują nierytmiczność czytania .

Uczeń z tego rodzaju zaburzeniami długo utrzymuje się na etapie literowania .

Trudności w nauce czytania i pisania mogą być wynikiem zaburzenia funkcji analizatora słuchowego . Uczniowie opuszczają lub dodają litery i sylaby , przekształcają lub zniekształcają słowa całkowicie . Mają trudności w rozróżnianiu dźwięków podobnie brzmiących , np. : głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych : b – p , d – t , g – k , w – f . Szczególne trudności sprawia im przede wszystkim zmiękczenie , różnicowanie pisowni j oraz i , odróżnianie samogłosek nosowych od zespołów dźwiękowych on , om . Mają trudności w rozumieniu dłuższych poleceń słownych , nie potrafią powtórzyć i zapamiętać dłuższych wyrazów .

Nie potrafią zapamiętać wiersza , z ogromnym trudem uczą się języków obcych.

W nauce matematyki mają trudności w uczeniu się tabliczki mnożenia .

Zaburzone funkcjonowanie analizatora kinetyczno – ruchowego powodują obniżenie sprawności manualnej która przejawia się spowolnionym tempem czynności manualnych , braku dokładności , precyzji ruchów dłoni i palców .

Dzieci nie umieją połączyć kółka z kreską , napisać wyrazu ruchem ciągłym .

Kształtowanie umiejętności czytania i pisania uzależnione jest także od prawidłowego przebiegu procesu lateralizacji . Przewaga jednej strony ciała nad drugą wykształca się stopniowo , nasilając się w miarę doskonalenia wszystkich funkcji organizmu . Przewaga stronna dotyczy nie tylko górnych kończyn , ale także kończyn dolnych i oczu .

Wyróżniamy zjawiska :

- dominacji jednorodnej , kiedy to praworęczność towarzyszy prawoocności i prawonożności i analogicznie leworęczności , lewoocność i lewonożność ,

- dominacji niejednorodnej , zwanej skrzyżowaną , polegającej na tym , że np. : leworęczności , lewonożności towarzyszy prawoocność albo praworęczności – lewoocność i lewonożność ,
- obustronności , kiedy brak wyraźnie zarysowanej przewagi czynności

Przyczyną trudności w nauce czytania i pisania mogą być zaburzenia orientacji przestrzennej . Symptomami tych zaburzeń jest błędne pisanie znaków graficznych różniących się od siebie jedynie położeniem , np.: n – u , b – p , d- g. Kolejną przyczyną mogą być zaburzenia mowy ;

Przyczyny wad wymowy mogą być wynikiem wady słuchu , wady uzębienia , zgryzu , zaburzenia słuchu fonetycznego i fonologicznego lub defektu narządów artykulacyjnych .

Drugą grupę zaburzeń mowy tworzą wady artykulacyjne , polegające na nieprawidłowości w realizacji jednej głoski , wielu głosek lub prawie wszystkich głosek .

Tego rodzaju zaburzenia mowy nazywane są dyslalią .

W jej obrębie wyróżnia się :

- seplenieni (nieprawidłowe wymawianie głosek syczących , szumiących i ciszących – s , z , c , dz , sz , ż , cz , dż , ś , ź , ć , dź) ,
- reranie (nieprawidłowe wymawianie głoski r) ,
- kapacyzm (nieprawidłowe wymawia. głoski k) ,
- bezdźwięczność (wymawianie głosek dźwięcznych – bezdźwięcznie , np. : w – f , g – k , b – p , ż – sz .)
- nosowanie (wymawianie głosek nosowych jak głoski ustne lub głoski ustne łącznie z rezonansem nosowym)

Osobną grupę wad wymowy stanowi jąkanie .

Polega na wielokrotnym powtarzaniu tej samej sylaby lub tej samej samogłoski czy spółgłoski oraz zatrzymaniu wypowiedzi przy dużym wysiłku emocjonalnym i wzmożonym napięciu mięśni .

Wielu rodziców i pedagogów styka się z dziećmi , które mimo dobrej sprawności intelektualnej , a niekiedy inteligencji powyżej ich wieku nie mogą nauczyć się czytać za pomocą powszechnie stosowanych w szkole metod .

Jeżeli u dzieci nie stwierdza się wad wzroku i słuchu , ale zauważa się pewne opóźnienia rozwojowe w zakresie funkcji percepcyjno motorycznych (zwłaszcza wzrokowej , słuchowej , ruchowej) , mówimy , że mają specyficzne trudności w czytaniu .

Dla tych trudności stosuje się nazwę **dysleksja rozwojowa** .

Określenie specyficzne wskazuje na wąski zakres trudności w uczeniu się i ich szczególny charakter . To odróżnia je od powszechnie znanych trudności w uczeniu się , pojawiających się u dzieci o obniżonej sprawności intelektualnej lub w wyniku zaniedbań środowiskowych oraz braku motywacji do nauki .

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu , nazywani są uczniami dyslektycznymi lub dziećmi z dysleksją rozwojową . Mają oni problem z opanowaniem umiejętności czytania , ale nie tylko .

Termin dysleksja rozwojowa używany jest do określenia syndromu zaburzeń (współwystępujących) , do których należą :

- dysleksja – specyficzne trudności w czytaniu (w węższym ujęciu) ,
- dysortografia – specyficzne w trudności w opanowaniu poprawnej pisowni ,
- dysgrafia – specyficzne trudności w opanowaniu kaligraficznego pisma (niski poziom graficzny pisma , tzw ; brzydkie pismo) .

Te różne formy specyficznych trudności mogą też pojawić się w postaci izolowanej . Dzięki zastosowaniu odpowiedniej terminologii można precyzyjnie określić , jakie zaburzenia komunikowania się za pomocą pisma występują w danym przypadku .

Specyficzne trudności w uczeniu się czytania i pisania występują nie tylko podczas nauki języka ojczystego (np. : języka polskiego) , ale również w uczeniu się języków obcych . Niektórym przypadkom dysleksji rozwojowej towarzyszą specyficzne trudności w opanowaniu innych umiejętności szkolnych.

Dzieci z dysleksją najczęściej nieprawidłowo organizują pracę , mają trudności z zapamiętywaniem danych , zapominają i mylą informacje , gubią się w przestrzeni i czasie .

Trudności w czytaniu i pisaniu zależą od rodzaju i głębokości deficytu oraz zakresu zaburzeń a nie od wieku , inteligencji i poziomu opanowania innych umiejętności szkolnych .

Pedagogika zalicza dzieci dyslektyczne do grupy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi , czyli takich , którzy wymagają w procesie uczenia się szczególnych warunków odpowiadających ich indywidualnym możliwościom i potrzebom.

Dysleksji często towarzyszą zaburzenia emocjonalne . Z reguły mają one charakter wtórny , gdyż są skutkiem długoletnich niepowodzeń szkolnych ..

Najpoważniejsze konsekwencje tych niepowodzeń to neurotyczny rozwój osobowości lub wystąpienie zaburzeń motywacji – zniechęcenia do nauki i pracy nad sobą .

W przypadku dysleksji rozwojowej pomocy terapeutycznej należy poszukiwać :

- u logopedy – jeśli dziecko wykazuje opóźnienie mowy ,
- u nauczyciela przedszkola i klasy „ 0” –gdy dziecko wykazuje deficyt rozwoju i symptomy ryzyka dysleksji ,
- u nauczyciela i wychowawcy klasy , pedagoga , psychologa – gdy u dziecka występują trudności w uczeniu się ,
- w poradniach psychologiczno – pedagogicznych ,
- w Zarządzie Głównym i oddziałach Towarzystwa Dysleksji .

Diagnoza specyficznych trudności w uczeniu się lub dysleksji rozwojowej powinna zostać sformułowana najpóźniej do końca okresu nauczania początkowego .

Oddziaływanie pedagogiczne wobec dzieci ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu określa się mianem terapii pedagogicznej prowadzonej pod kierunkiem nauczyciela – terapeuty o specjalistycznym przygotowaniu .

Pomoc terapeutyczną w Polsce uporządkowano w system , który odpowiada potrzebom dzieci o różnym nasileniu trudności w czytaniu i pisaniu :

- pomoc rodziców pod kierunkiem nauczyciela ,
- zespół korekcyjno – kompensacyjny w przedszkolu i szkole ,
- terapia indywidualna w poradniach psychologiczno – pedagogicznych,
- klasy terapeutyczne i integracyjne ,
- stacjonarne oddziały terapeutyczne dla dzieci i młodzieży z głęboką dysleksją rozwojową i wtórnymi zaburzeniami , np. : Oddział Dzienny dla Dzieci Nerwicowych i Dyslektycznych w Łodzi .

POMOC DYDAKTYCZNA

Pomoce dydaktyczne , które mogą być przydatne dzieciom ze specyficznymi trudnościami i pisaniu :

- Słownik ortograficzny powinien być nieodłącznym towarzyszem dziecka , które ma trudności z poprawną pisownią . Dziecko powinno mieć możliwość korzystania z niego także podczas klasówek .
  - Maszyna do pisania ,
  - Magnetofon , który może być wykorzystywany do rejestrowania czytania dziecka , odtwarzania ; książek mówionych i ćwiczeń z jednoczesnym śledzeniem tekstu .
  - Komputer – sprawdza poprawność zapisu , koryguje błędy
  - Elektroniczne słowniki ortograficzne .

Nauczyciel może pomóc dziecku nie stosując żadnych specyficznych metod . Wystarczy , że posadzi dziecko blisko siebie , aby mógł je obserwować i pomóc mu , gdy będzie miało trudności .

Dziecko , które siedzi blisko nauczyciela lepiej koncentruje uwagę .

Nauczyciel mając takie dziecko w klasie powinien wyraźnie pisać po tablicy i zwracać uwagę czy dziecko nadąża z pisaniem . Powinien zachęcać dziecko do stałego używania słownika ortograficznego .

Nauczyciel języka polskiego i języków obcych , rozumiejący problemy dziecka dyslektycznego , będzie odpytywał je ustnie , jego prace pisemne będzie oceniał pod kątem merytorycznym , nie obniżając oceny za błędy ortograficzne.

Nauczyciel powinien podać liczbę błędów , dziecko natomiast powinno je opracować w sposób wskazany przez nauczyciela .

Dyktanda w młodszych klasach można zastąpić pisanem z pamięci . W starszych klasach lepiej , aby były oceniane w sposób opisowy .

Dziecko z trudnościami w czytaniu nie powinno być odpytywane publicznie . Ażeby dziecko nie czuło się pokrzywdzone , należy pozwolić mu przeczytać pojedyncze zdanie lub podpis pod obrazkiem .

Warunkiem brania pod uwagę tych zaleceń przez nauczyciela jest stwierdzenie dysleksji , dysortografii i dysgrafii na drodze wielu badań , a mianowicie : psychologicznego i pedagogicznego , ewentualnie poszerzonego o badanie lekarskie i ocenę logopedy .

Terapia powinna być niekiedy wspomagana farmakologicznie , poprzez podawanie leków stymulujących ośrodkowy układ nerwowy .

Profesjonalna pomoc wymaga współdziałania wielu specjalistów . Powodzenie terapii w dużym stopniu zależy od rodziców , bo to oni czuwają nad tym , aby dziecko systematycznie ćwiczyło . Powodzenie terapii zależy też w dużej mierze od wieku dziecka . Jeśli rozpocznie się ją stosunkowo szybko , prawdopodobne, że dysleksja w ogóle się nie pojawi .

Nauczyciel powinien zdawać sobie sprawę , że dziecko dyslektyczne może mieć trudności w wielu przedmiotach , ze względu na opóźnienie rozwoju różnych funkcji percepcyjnych , pamięci , motoryki .

Dziecko z dysgrafią w początkowym okresie nauki , powinno mieć możliwość pisania przez dłuższy czas ołówkiem , ukośne układanie zeszytu podczas pisania . Jeżeli pismo dziecka jest mało czytelne , można mu pozwolić na pisanie na maszynie w domu i prowadzenie zeszytu w skoroszycie (kartki wpinane) .

Wobec dzieci leworęcznych obowiązuje przestrzeganie zasad takich jak : zapewnienie swobodnych ruchów lewej ręki (siedząc w ławce powinien mieć kolegę po swojej prawej stronie) , znacznie wydłużony czas pisania ołówkiem , ukośne układanie zeszytu podczas pisania .

Dziecko dyslektyczne jest wyjątkowo uzależnione od swego otoczenia . Wymaga nieustannej pomocy , opieki i wsparcia psychicznego . Należy stworzyć dziecku poczucie bezpieczeństwa i akceptacji . Nadpobudliwym i znerwicowanym dyslektykom potrzebny jest spokój i ład w organizacji codziennego życia , którego nie potrafią sami sobie zapewnić . Ich wysiłki muszą być zauważone i docenione , choć robią one często wrażenie syzyfowego trudu . Potrzebne jest im poczucie sukcesu .

Bibliografia:

- St . Łukasik – Przewodnik metodyczny „ Trudności w nauce czytania i pisania oraz sposoby ich przezwyciężania „

- M . Szurmiak – „ Podstawy reedukacji uczniów z trudnościami w czytaniu i pisaniu „
- M . Bogdanowicz – „ O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu – odpowiedzi na pytania uczniów i nauczycieli
- K . Sułek – „ Dysleksja – cichy dramat „ niezdolnych „ . Polityka nr . 22 z 31maja 1997 roku .

Opracowała: mgr MAŁGORZATA ANDRZEJEWSKA